

Navštívit svého udavače

Timothy Garton Ash, britský občan, který část svého mládí prožil v NDR, si po skončení studené války vyžádal nahlédnutí do spisu, který na něj německá státní policie (Stasi) vedla. Ze spisu zjistil, že značné množství informací o něm Stasi poskytovala spolupracovnice pod krycím jménem IM „Michaela“. Jednoho dne se rozhodl, že tuto ženu navštíví.

Ubytoval jsem se v hotelu a sáhl po telefonním seznamu. Byla tam jedna řádka s „Michaeliným“ skutečným jménem (IM Michaela bylo krycí jméno spolupracovnice Stasi). Chvilí jsem přemítal, jestli bych se prostě neměl objevit přede dveřmi – abych ji „zaskočil“ jako nějaký bulvární novinář –, nebo jestli mám riskovat neúspěch, zachovat se jako džentlmen a ohlásit se telefonicky předem. Vytáčím číslo a vysvětluji, že jsem v Berlíně jenom na skok a mám jistý důvod, pro který bych se s ní rád viděl. Dohodneme si hodinu, kdy se u ní mohu odpoledne stavit. „Určitě na mě budete mít spoustu otázek,“ říká, „opravdu se na to těším.“

Šedivý věžák, charakteristická ukázka socialistického modernismu, na dobrém místě a podle východoněmeckých měřítek docela luxusní. Pro vyvolené. Vítá mě vysoká, trochu halasná žena: „Zdravím vás, jak se máte?“ Široké rysy, jásavá rtěnka, šedivé oči za kovovými obroučkami. Kalhoty a vysoké podpatky. Vkusné vybavení bytu.

„Tak,“ říká vesele, když se usadíme nad kávou a zákusky, „o co vám jde?“

„Frau (skutečné jméno),“ začínám, „máte alespoň nepatrné tušení, proč jsem vás dnes vyhledal?“

Odmlčela se a pak odpověděla: „Ne, skutečně ne.“

Tak jí to vysvětluji.

„Ano,“ říká okamžitě, „v takovém postavení (byla ředitelkou galerie) člověku nic jiného nezbyvalo.“ Zhruba jednou za měsíc ji chodili navštěvovat. Sekretářka vždycky řekla: „Šéfová, už tu zase máte návštěvu.“ Představili se

jako lidé přicházející z místního výboru, ale vždycky uvedli jen křestní jméno: „Heinz“, „Dieter“ nebo „Michael“.

[...]

Mluví naprosto věcně, na první pohled zcela sebevědomě, ale pak se nervózně zeptá:

„A co nahlásili?“ Ne „já“, ale „oni“.

Podám jí fotokopie hlášení a ona začne číst. Míra podrobností a informace, které podala, s ní otřesou.

Ptám se jí, jak pohovor obvykle probíhal. Měl „Dieter“ či „Heinz“ poznámkový blok? „Ano, ano, měli blok a všechno si pečlivě zapisovali. A člověk opravdu spolupracoval. Čekalo se to od něj. A snažil se říct tolik neškodných podrobností, kolik jen mohl. A navíc si člověk říkal, že by mu třeba mohli pomoci v práci. A oni někdy skutečně pomohli [...]“

Pak se vrací zpět k fotokopiím a čte dál. Ty banální, groteskní podrobnosti, které tam o mně dodala. Náhle papíry odloží a vyhrkne: „Už to nedokážu dál číst. Dělá se mi z toho zle, chce se mi zvracet.“ Otočí se, jde ke dveřím, a když se vrací, pláče. „To se nedá nijak omluvit,“ říká přiškrceným hlasem. Přesto se to znovu snaží vysvětlit.

[...]

„... někde hluboko dole byl člověk strachy bez sebe. A tak se snažil vyloučit jakékoliv podezření, ukázat, jak je vstřícný, vymluvit se ze všeho, poskytnout jim nejrůznější druhy neškodných detailů.“

Podívala se na fotokopie hlášení od IM „Michaely“, oči za kovovými obroučkami se jí zalily slzami a málem se znovu neovládla.

„Člověk by měl těm, na které podával informace asi napsat.“ (pan Ash nebyl jediným člověkem, o kterém podávala hlášení). Ze všech sil se snaží ovládnout a pere se s tím, čeho se dopustila.

[...]

A teď taky chcete něco napsat? A chcete vidět moje reakce?“ Trpce se pousmála a pak se zeptala: „Použijete skutečná jména?“ Vysvětluji jí, že nechci nikomu ublížit a že její pravé jméno neuvedu.

Zmítají s ní protikladné myšlenky a pocity. Jednu chvíli říká: „Je opravdu dobře, že jste mi to ukázal.“ A vzápětí: „No, třeba bych vás mohla zažalovat a vysoudit spoustu peněz... Ne, ne, promiňte, to byl jen žert... Ale třeba existuje nějaká ochrana...“

[...]

„No, doufám, že až to budete psát, pokusíte se vysvětlit všechny okolnosti. Jak to tehdy chodilo.“

[...]

Za soumraku hovor odumírá. Co můžu říct na rozloučenou? „Jsem rád, že jsem vás zase jednou viděl?“ To sotva. Nebo: „omlouvám se za to, co jsem vám způsobil?“ Nahlas říkám: „Ty kopie jsou pro vás. Kdybyste k tomu chtěla ještě něco dodat, tak mi, prosím, napište. Tady je moje adresa.“

A ona vyjekne: „Ale, Oxford!“ Nedávno tam prý strávila moc hezký den. Jezdí do Anglie každý rok [...]. „Napsal jste mi tam telefonní číslo? Možná vám příště zavolám!“

Když si u hlavních dveří třese rukama, neřekne: „Promiňte.“ Zeptá se: „Jak jste se sem dostal? Autem?“

Ne, podzemkou. „Máme tu moc dobré spojení, vidíte?“ Snaží se získat zpátky sebeúctu a uvést všechno do normálního stavu, jako kdyby se nic nestalo.

Když o půl hodiny později usedám ve svém hotelovém pokoji a sahám po plnicím peru, zjišťuji, že se mi třesou ruce.

Timothy Garton Ash: Svazek, Osobní příběh, Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 78–81, upraveno, kráceno.